

Gas

Ieper het testlabo van de chemische oorlogsvoering

Chloorgas

De industriële oorlog was moordend voor alle deelnemers. De enorme vuurkracht van de artillerie en de dodelijke kogelregens van mitrailleurs maakten massaal slachtoffers. Toch konden die eerste massavernietigingswapens de patstelling van de loopgravenoorlog niet opheffen. Een goed uitgebouwde verdedigingslinie bood de troepen in zoverre bescherming dat aanvallers in een verhouding van één tegen drie in het nadeel waren. Gedurende de hele oorlog zochten militairen naar nieuwe wapens om door de linies te kunnen breken. Ze werden daarbij gesteund door wetenschappers zoals de Duitse chemicus Fritz Haber die vanaf 1915 grootschalige aanvallen met gas mogelijk maakte.

Het gas werd voor de eerste maal gebruikt aan het front bij Ieper. Die aanval was de start van de Tweede Slag bij Ieper die in ruim een maand meer dan 40.000 dodelijke slachtoffers maakte. Dit enorme aantal was maar heel gedeeltelijk aan het gaswapen zelf toe te schrijven. Een groot gebrek aan geallieerde artillerie en de vrij onbeschermd positie van de Fransen en Britten in de verdediging en de tegenaanval, eisten de zwaarste tol. De frontboog om Ieper brak niet maar lag, toen de strijd weer luidde, wel 5 km dichter bij het stadscentrum.

Beluister de podcastreeks [22 april 1915](#) van het In Flanders Fields Museum.

**EEN PODCASTREEKS VAN HET
IN FLANDERS FIELDS MUSEUM**

22 APRIL 1915
EEN GITZWARTE DAG IN DE GESCHIEDENIS

IN FLANDERS FIELDS MUSEUM
PODCAST

LEPER
TOERISME
VLAANDEREN
westtoer
Westhoek
1914-18
Flanders Fields

Maurice Quaghebeur, burger in Boezinge, 17 jaar

22 april 1915

Rond 4 ure ontwaren wij in de verte, in 's vijands richting, eene eigenaardige geelgroene wolk die zich stilaan in onze richting voort beweegt. Iedereen staat verstomd daarop te zien, niet kunnende begrijpen waardoor die wolk ontstaan is. Een fransche kolonel bij ons ingekwartierd kwam zich bij mij voegen en denkende door hem wat meer te vernemen, vroeg ik naar de herkomst dier eigenaardige verschijning, en mij geruststellend' verklaarde hij dat die rookwolk voortkwam door de hevige bedrijvigheid der kanonnen. Maar tezelfdertijd werd het dorp op tien, twintig plaatsen tegelijk beschoten, en het geleek daardoor slechts een vuurpoel. Alle ingekwartierde troepen werden seffens in slagorde opgesteld.

De bewoners vlogen ten allen kante uiteen, en een sterke geur stikte ieder in de keel. Soldaten riepen elkander toe dat het een aanval was met giftige gassen. Velen vielen als bedwelmd ten gronde, sommigen om nooit meer op te staan. Ik liep naar huis, waar mijn moeder, zuster en broertje vertrekend gereed stonden. Mijn vader was afwezig. Ik raade hun aan buiten het dorp te gaan schuilen tot na het bombardement. In tussentijd deed ik deuren en vensters op slot, waarna ik mij ook buiten het dorp trachtte te beveiligen. Overal was het geschut om ter geweldigst en het regende obussen. Van lopen was er geen sprake meer, daar wij van het ene gevaar in het andere vielen. Daarbij was ons de keel als toegeneepen, zo verstikten ons die giftige gassen. Een tegenmiddel daartoe bestond er nog niet, daar het de eerste maal was dat zulks voorviel. In die hagel van geschut zocht ik mijne familie op, maar op de aangeduide plaats waren ze niet te vinden. Wat nu? Hier blijven kon ik niet, dat was mij aan te veel gevaar bloot stellen en ik besloot in de richting van Elverdinghe op te gaan, maar door het hevig vuur weerhouden geraakte ik tegen den avond niet verder dan tot bij de herberg van Rene Grimmonprez, waar zij mij aanvaardden den nacht door te brengen, hetgeen ik deed. Onmogelijk te beschrijven de angst die ik daar uitstond, steeds met het gedacht, wat is er van mijne familie geworden. Waren zij nog in het dorp dat thans in vuur en vlam stond? Zoo ja, welk lot stond er hun te wachten? Of waren zij in veiligheid, verder gevluht? Maar waar en wanneer zou ik hen terug vinden? Vragen die niet te beantwoorden waren. Met verschillige geburen zaten wij gansch den nacht die schrikkelijken toestand te bespreken, alle oogenblik in gevaar af door het aanhoudende geschut gedood te worden. Vreeselijk wierd er dien nacht gevochten en als wij het beproefden buiten huis te gaan was het een schouwspel ijzingwekkend om aanzien. Schichten der in werking zijnde kanonnen of ontploffen van obussen. Geweerkogels die rond onze ooren suisden en ons dorp slechts een vuurgloed. De vijand moest zeer nabij zijn, want duidelijk hoorden wij het getier der woeste vechtende strijders. Peerden en kanons stormden in galop op den vijand af, te zamen met gansche drommen nieuwe aanvalstroepen. Te vreeselijk en in de onmogelijkheid zelfs, het ware neer te pennen. Zoo verliep dien schrikkelijksten nacht die ik tot nu toe beleefd had. Bij de eerste schemering besloot ik mijne familie op te zoeken, maar waar? In Elverdinghe heb ik ook familie wonen, misschien zal ik hen daar vinden. In die hoop daar naartoe; maar eerste tegenslag, zij zelf waren gevluht. Dan maar terug. Onderweg kwam ik menige kennissen tegen met eenige schamele kledingstukken, het eenige dat zij hadden kunnen redden. Seffens hun de vraag gericht of zij iets omtrent mijn familie wisten, waarop zij mij bevestigden hen gister avond deze richting te hebben zien inslaan. Maar indien waar, dan zijn ze misschien Elverdinghe voorbij getrokken, de Poperingsche richting op. Op mijne stappen teruggekeerd maar aan de herberg het 'Maagsken' ben ik door een fransche schildwacht tot staan gebracht, die mijne papieren eischte, en oh! Noodlottig toeval! Ik had ze thuis gelaten. Maar wat moet ik nu beginnen, ik sta hier radeloos, gansch alleen op een zoo jeugdige ouderdom, met 35 centiemmen op zak. Moed bijeen vergaard, niet gedraald, ik moet terug naar huis, misschien valt er daar nog iet in mijn voordeel te redden. Zoo gezeid, zoo gedaan. Terug naar het brandende Boesinghe. Welk lot staat mij daar te wachten? Zouden de Duitschers het dorp niet ingenomen hebben? In de voorbijgaande huizen getracht eenige inlichtingen te bekomen, maar zonder de minste uitslag. Maar, geluk der voorzienigheid aan de kleine hoeve van Em. Gouwij zie ik mijne zuster en vader die volgens hun gezegde juist toegekomen was. Moeder en broer zaten in de hoeve, en oh! Groot geluk gansch de familie was terug bijeen. Tranen van vreugde was het eenige bewijs dier blijde stond. Aan eten wierd niet gedacht maar seffens besloten wij de kans te wagen naar huis te gaan, om eenige der noodigste kledingstukken te halen, en dan voor goed het gevaar te ontvluchten. Tusschen kogelregen en ontploffingen traden wij ons verwoeste dorp terug binnen; geen enkel huis was gespaard gebleven en het mooie dorp was in een puinhoop herschapen. In een paar dagen reeds onkennelijk geworden. Brand woedde ten alle kant, en op gevaar van ons leven bereikten wij ons huis, na tal van moeilijkheden overwonnen te hebben. Gauw het meest nodige vergaard en weg zijn wij met onze schamele pakken op de rug.

Oorlogsherinnering van Willi Siebert, Duits Gaspionier

22 april 1915

'Toen die reusachtige groene gaswolk zich ontwikkelde vóór ons, hoorden we de Fransen plotseling schreeuwen. In minder dan een minuut brak een geschut van geweren en mitrailleurs los, harder dan ik ooit gehoord had. Alle geschut waarover de Fransen beschikten braakte vuur, ik had nog nooit zo'n oorverdovend lawaai gehoord. De kogelhagel boven onze hoofden was verschrikkelijk, maar kon de gaswolk niet stoppen en de wind dreef het gas verder naar de Franse linies. We hoorden de koeien loeien en de paarden hinniken. De Fransen bleven schieten, maar ze konden onmogelijk zien waarop. Na vijftien minuten verminderde het vuur, na een halfuur viel het stil, enkel nog een paar toevallige schoten weerklonken. En dan werd alles weer doodstil.'

'Na een poosje was de lucht opgeklaard en liepen we voorbij de lege gasflessen. Wat we zagen was de totale dood, niets leefde nog. Alle dieren waren uit hun holen gekomen om te sterven. Overal dode konijnen, mollen, ratten en muizen. De geur van gas vulde nog steeds de lucht en in de enkele struiken die overbleven, hing een gasnevel.'

'De loopgraven in de Franse linies waren verlaten, maar een paar honderd meter verder lag het vol met lichamen van Franse soldaten, ongelooflijk. En dan vonden we ook Engelse doden. Je kon zien hoe ze zich het gezicht en de strot hadden opengereten, om toch maar te kunnen ademen. De paarden in de stallen, de koeien en de kippen, alles was dood. Alles, ook de insecten...'

Opdracht: Wat heeft de chemicus Fritz Haber te maken met Zyglon B? Ga op onderzoek uit.

Fosgeengas

Livins Projector

Na de Tweede Slag bij Ieper en de Slag bij Loos was het gebruik van stikgassen voor alle partijen een vast gegeven geworden. Nog voor het einde van het jaar waarin de chemische oorlogvoering haar intrede had gedaan, werd al overgeschakeld op een volgende fase. Tegen het chloorgas dat aanvankelijk werd gebruikt, was in alle legers inmiddels een gasmasker als bescherming ingevoerd. Dat neutraliseerde min of meer adequaat het giftige chloor met oplossingen van sodiumbicarbonaat. Het was zaak om de vijand aan te vallen met een ander gas, dat deze bescherming zou kunnen doorbreken. Dat werd fosgeengas, dat tot tienmaal dodelijker was dan chloorgas. Het fosgeengas werd door de Duitsers alweer in de Ieperboog uitgetest.

Mosterdgas - Yperiet

Vanaf juli 1917 werd mosterdgas in granaten afgevuurd. Omdat Ieper de eerste sector was waar de Duitsers dit nieuwe wapen uitprobeerden, werd het ook bekend onder de naam yperite (yperiet). Dit gas was een zeer gevaarlijk goedje dat alle weke en vochtige plekken van het lichaam verbrandde. Het chemische wapen had nauwelijks invloed op het verloop van de oorlog. Het diende in de eerste plaats om terreur te zaaien en het tekende duizenden veteranen tot het einde van hun dagen.

Roger Martin du Gard, Frans auteur en Nobelprijswinnaar literatuur 1937

Fragment uit het slotdeel van z'n achtdeilig epos 'Les Thibault' (1922-1940)

Gise zat tussen de twee mannen. Ze wachtte tot de hoestbui over was, en raakte Antoinettes arm aan. 'Goed dat je gekomen bent. Ik had het totaal niet verwacht...!'
'Ach, je moet in deze tijden op alles verdacht zijn,' zuchtte monsieur Chasle plechtig. Hij had zich naar voren gebogen om Antoine te zien hoesten, en bleef hem over zijn bril gadeslaan. Hij schudde zijn hoofd. 'Neem me niet kwalijk. Ik had moeite u daarnet thuis te brengen. Het is verwarrend, nietwaar, mademoiselle Gise?' Antoine kon een onaangenaam gevoel niet onderdrukken. Maar hij hield zich goed. 'Ja, ja... Ik ben nogal vermagerd... Yperiet...!' Gise draaide zich abrupt om, geschrokken van die grafstem. Daarnet, op de binnenplaats, was ze getroffen geweest door de algehele aanblik van Antoine; maar ze had hem nauwelijks bekeken. Het was trouwens niet verbazend dat hij na vijf jaar afwezigheid, en in dit uniform, veranderd leek. Maar nu kwam het plotseling bij haar op dat hij misschien zeker was dan ze had gemeend. Ze had nooit details gekregen over die vergiftiging. Ze wist dat hij in Zuid-Frankrijk onder behandeling was: 'Aan de beterende hand,' zeiden zijn brieven...
'Yperiet?' herhaalde monsieur Chasle, met het voldane gezicht van een kenner. 'Natuurlijk. Het gas van Yper. Ook wel mosterdgas genoemd... Een moderne uitvinding...' Hij staaarde Antoine nog steeds nieuwsgierig aan. 'Het heeft u wat vermagerd, dat gas... Maar het heeft u het oorlogskruis opgeleverd. Met twee strepen, voorlopig... Dat is roemvol.' Gise wierp een blik op Antoinettes tuniek. In zijn brieven had hij nooit een woord gezegd over de onderscheidingen. 'En je artsen?' vroeg ze snel. 'Wat zeggen die? Denken ze je nog lang in hun kliniek te houden?' 'De vooruitgang is traag,' bekende Antoine. Hij deed zijn best te glimlachen. Hij wilde er iets aan toevoegen, haalde diep adem, maar zweeg: de paarden waren in draf gegaan, en het schokken benam hem de adem.

Ontdek de sporen van het gasverhaal in het hedendaagse landschap tijdens de geleide bustocht [de geest in de fles](#).

